

УДК : 316.42
Примљено:
15. 03. 2005.
Прихваћено:
15. 06. 2005.
Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС
NATIONAL INTEREST
Година I, vol=1
Бр. 1 / 2005.
стр. 149-170

*Џејмс К. Бенет**

УМРЕЖАВАЊЕ ДРЖАВА-НАЦИЈА Долазећи инфонационални поредак

*О цивилним друштвима
и слободним тржиштима*

У корену цивилног друштва је појединац. Људи који себе дефинишу као припаднике колективних ентитета, било породица, религија, расних или етничких група, политичких покрета, или чак корпорација, не могу бити основа цивилног друштва. Друштва која смештају појединца под сталну дисциплину наслеђених или додељених колективитета, и које их трајно везују у такве, остају заглибљени у породични фаворитизам, етничко, расно или верско трвење, или "другарски капитализам" који је венчао економије Источне Азије и Латинске Америке.

Демократија и слободна тржишта су дејства јаког цивилног друштва и јаке грађанске државе, не њихови узроци. Током прошлог века, било је скретања пажње на површинску механику демократије, на "бројање носева" уместо на корене феномена. Било је јасно да друштво које је развило снажне мреже асоцијативних својстава цивилног друштва, такође развија средства изражавања интереса друштва према држави. Управо је потреба за ефикасним начинима тог изражавања уздигла изворне механизме владе које ми данас називамо демократијом. Касније су се интелектуалци у друштвима која нису имала јако цивилно друштво (посебно пререволуционарна Француска) угледали на друштва која их имају (посебно Енглеска) и покушали да дестилују и извуку теоретски нацрт, хватајући су-

* Ангажован је на пољу инвернеј трансакција, повремено сарадник Хадсон института, и оснивач и председник Института "Англосфера". Његова књига, "The Anglosphere Challenge" (Rowman & Littlefield) штампана је у пролеће 2004.

штину тог искуства. Они су ово називали демократијом, али су затим пажњу усредсредили на свој модел (и његова погрешна тумачења) уместо на суштину онога чему су се заправо дивили.

Јака грађанска држава Енглеске имала је своје корене у локалним изразима цивилног друштва, процес у који је свакако добро укореењен, почевши од XIV века. Они укључују *grand* и *petit* системе пороте, избор разних градских већника и осталих локалних званичника и квазизваничну улогу многих институција цивилног друштва. Бирање чланова Доњег дома британског парламента је био један од многих механизма којима су локалне власти давале или ускраћивале, свој пристанак држави.

Лекција енглеске историје понављана је више пута све до данас, укључујући и савремена збивања у Тајвану и Јужној Кореји. Кад грађанско друштво достигне одређен ниво комплексности, израња демократија. Без грађанског друштва увођење процедура, ритуала и чак институција демократије резултира само у успостављању још једног простора за плен око кога би се породице и групе бориле на уштрб остатка друштва. Демократски механизми не стварају грађанско друштво више него што влажне улице изазивају кишу.

Слично томе, тржишна економија је више него одсуство социјализма или јаке владе. То је економски израз јаког цивилног друштва, као што је суштинска (пре него формална) демократија политички израз грађанског друштва и цивилне државе. Предузетништво у пословању користи и захтева исте таленте и често исте мотиве који суделују при оснивању цркве, непрофитне организације, или политичке странке. Друштво које је способно да створи предузетничке послове, тежи да створи и друге видове организација. Често исте особе покрећу више од разних видова тих организација на различитим ступњевима свог живота. Тржишна економија, такође, захтева грађанско друштво са општим прихватањем заједничког оквира закона, пракси и начина. Без општег прихватања поштенословања, споразума о томе шта пристojно пословање значи и без судског система који може да разрешује и спроводи разрешење спорова, истинска тржишна економија не може да постоји - као што процеси у постсовјетској сфери показују.

Ова схватања имају огромне импликације за данашњицу. Брзо стварање, размештање и финансирање предузећа, попут оних у Силиконској долини, је инхерентна особина јаког цивилног друштва. Значајна улога ванкомпанијских организаци-

ја (као што су професионална и индустријска друштва и неформалне мреже зналаца) у Силиконској долини, такође сугеришу да је такво предузетништво феномен јаког грађанског друштва. Веома је могућно да ће изуми који су се умножили текућом информатичком револуцијом - укључујући Интернет, комуникационе сателите и каблове са оптичким влакном високе пропусне моћи - покренути иновације у другим научно утемељеним револуцијама.

У сваком случају, нове технологије су ојачале грађанске државе и друштва, чинећи их још конкурентнијим наспрам онога што би могло да се назове "економска држава", односно централизована држава-нација у којој влада црпи свој *raison d'être* из руковођења трансфером или добицима између генерација, класа и региона. Проблем за економске државе, попут Француске, јесте у томе што при успону креативности и ризика, успостављени систем социјалних, економских и политичких институција касни са својим растом.

У корумпираним и недемократским земљама са slabим грађанским друштвом, породичне мреже дозвољавају предузетницима да заобилазе разлике - али само до одређене границе. Не могу се са лакоћом ширити више од тога. У јачим грађанским друштвима, као што је Немачка, која имају карактеристике високог поверења, али им мањка отвореност и флексибилност у политичким и друштвеним системима, ризици почињу да делују, али могу да се зауставе пред бирократским баријерама. Постоји француска Силиконска долина, али она не лежи ни у једном од технолошких центара које је француска држава планирала. Она се раширила од Довера до Лондона, где су се стотине хиљада младих Француза преселили да би следили своје снове, без високих пореза и друштвених терета Континента.

Слабљење и пад економске државе

Државе са jakim регулаторним и пореским теретима данас су под великим притиском, пошто увиђају да их други претичу. Ерозија монопола економске државе на већини поља људских делатности, уочљива је у смањивању трансакцијских трошкова за интернационалне финансијске активности већ у шездесетим годинама, што је дозвољавало великим корпорацијама и банкама да искориставају смањени порез и регулаторна растерећења пореских уточишта, као што су Холандски

Антили. Корпорације су постале софистиковани потрошачи "суверених услуга".

Током протекле три деценије, ови трендови су енормно убрзани, док је распад старих европских империја рађао нове суверене ентитете. Повећање броја давалаца услуга, комбинован са падајућим ценама приступа учинио је услуге суверенитета (инкорпорација, регистрација бродова, држављанство, резиденцијалне дозволе, итд) високо конкурентним тржишним подручјем. Све док еволуција производи још више суверених држава, а Интернет снижава цене приступа услугама на минимум, од овог тржишта се може очекивати да ће цветати. Тржиште за услуге суверенитета је показало велику ценовну еластичност: корисници "оф-шор" рачуна, корпорације-шкољке иitrust-механизми се размножавају, док трансакционе цене услуга опадају.

Замислите могућност продаје производа на Интернету, и опадање модела корпорацијског запошљавања (виђен у отпуштању, раслојавању и у порасту контрактора и предузимача "слободног агента"). Приватне Интернет валуте засноване на јакој енкрипцији (сајбер-новац) ускоро ће омогућити платне механизме који се не региструју у главним кућама одобравања и тиме ће бити онемогућена моћ законског кажњавања. Већи део тренутне економске активности у долазећој ери ће пролазити (и већ је прошао) изван граница стриктно националне зоне. Чак и најјаче националне државе схватају да је немогуће да подешавају валуту или каматне стопе без реферирања на светско тржиште.

Економска држава не може да рачуна на принудна решења да би се супротставила овом тренду. Она не може да опорезује оно што не може да види. Један од производа јефтиног, свеprisутног компјутеризовања је била растућа, светска доступност моћних програма за унос података на личним рачунарима. Са таквим програмима, појединци и компаније могу да комуницирају и тргују избегавајући расположиве могућности влада да их пресрећу или чак, ако се предузму одговарајуће мере, уопште буду обавештене да трансакција постоји. Државе које се нереално држе модела прошлости, схватиће да им економије постају попут оне у Италији, где се сматра да је велики део БНД-а (отприлике преко 50%) изван регистара и ван вида (и домаћаја) државе. Све ово постаје зачарани круг, пошто опадајуће наплате присиљавају државу да прекида са услугама, или да подиже стопе онима који још увек плаћају порезе -

обично обоје одједном. Прекидање са услугама изазива пореске обвезнике да процењују своје односе са владом, а подизање пореских стопа изазива још више пореских обвезника да избегавају плаћање пореза. Оба процеса даље смањују способност државе да управља токовима прихода које је раније уживала.

Смањење процента БНД-а ефективно доступног пореским властима, убрзаће постојећи тренд опадања економских држава. Прихватљивост економске државе је заснована на њеној способности да преноси ресурсе са једног сектора друштва ка другом. Такве државе ће бити подвргнуте већим изазовима опстанка, док ће њихове способности подизања богатства опадати, а социјални уговори које подржавају све више слабити. "Плати-у-ходу" услуге, као што је социјално осигурање у Сједињеним Америчким Државама, биће стављене под растући фискални притисак.

Неки политичари верују да ће усељавање довољно младе радне снаге учинити смањивање бенефита пензионисане генерације непотребним. Ово садржи прећутну претпоставку: да ће млади имигранти, често сиромашнији и из различитих култура, осећати довољну солидарност са пензионисанима прихватајући да подржавају неопходне високе нивое опорезивања. Али, без асимилације, ово је неизвесна перспектива.

Опадање економске државе ће углавном бити тиха и постепена ствар, преображај сачињен од многих индивидуалних одлука које ће, кад се узму заједно и увећане техничким средствима као што су ваздушна путовања великом брзином и сателитске комуникације, имати кумулативан ефекат. Канадски директор ће се можда запослити у САД зато што је тамо терет пореске стопе много нижи. Континентални Европљани ће се можда преселити у Лондон да оснују компанију како би избегли регулаторни "социјални терет" у Немачкој и Француској. И фирме би могле да преместе развијање софтвера у Индију, где радници добро говоре енглески, а трошковно су конкуритивни. Такве су врсте индивидуалних одлука које ће обележити свет сутрашњице.

Шта нас чека?

Група људи, који себе описују као "криптоанархисти", тврди да ће раст расположивих кибернетских просторних трансакција изнад способности државе да надгледа или контролише, разорити способност самоодржања државе. Они ко-

ји приступају овој школи мишљења предвиђају еру суштински хаотичне друштвене организације, у којој тржишни облици владају у економским, али и у другим односима.

Иако многе појединачне премисе овог аргумента имају извесну валидност, резултати неће бити екстремни као што се сматрало. Уместо окончавања државе, вероватније је да ће ове промене суштински трансформисати њену природу. Већина држава ће се или прилагодити тим променама, опасти у богатству и важности или ће се, у екстремним случајевима, распасти. Трајуће технолошке револуције значе да ће државе све више зависити од свесне спремности за кохезију. Успешне државе ће вероватно имати једну или више следећих одлика:

- *Мале популације са релативно зајвореним географским положајем.* Консензус и кохерентност се лакше постижу међу ограниченим бројем људи у територијално компактним подручјима. Ово ће ићи у прилог малим јурисдикцијама које иду од карипских острвских држава до онога што Кеничи Охмае назива "државама-регионима". Јурисдикције шире од тих ће вероватно бити структурисане као федерације грађанских држава.
- *Етничка или религијска хомогеност.* Религиозне или етничке везе стварају снажну основу за кохезију. Израелци трпе неуобичајене фискалне и регулаторне интервенције своје државе, јер напуштање Израела значи напуштање заједнице која подржава њихов идентитет.
- *Видљиви успех.* Сингапурци трпе своју наметљиву владу, чак и кад један део има идеолошке, етничке или религиозне разлоге да то не чини, јер је донела видљив просперитет и безбедност читавом становништву током њихових живота.
- *Тржишно уређене економије са моћућношћу индивидуалног предузетништва.* Грађани ће толерисати државне интервенције у тржишној економији све док нису видно штодљиве, оставиће држави простора за предузетништво, и дозволиће држави да разумније изводи услуге које народ захтева. Грађани су остали у социјалним демократијама са државно заштићеним корпорацијама и тешким порезима и регулативама, али масовно настоје да утекну од државно-социјалистичког режима кадгод је то могуће. Швеђани су увек били слободни да напусте своју земљу, док људи из Источне Не-

мачке нису. Ови, други су избегли у великом броју кад се указала прилика (до крајњег пада њихове државе), док је релативно мало Швеђана отишло у избеглиштво.

- *Мале транзакционе цене одласка.* Далеко је лакше одржавати кохезију ако је незадовољним особама дозвољено, или су чак охрабриване да оду, уместо да се суоче са тешким казнама ако то ураде. Излазне таксе су знак губитничке државе. Совјетски Савез је с правом осуђиван због тога, а САД би требало да поново размотре своје планове да следе исти пут. Много незадовољних ће отићи, а више од неколицине ће одлучити да се врати. Пошто се буду вратили, биће мање изоловани. Чак би и трајни изгнаници требало да буду охрабривани да одржавају породичне и друштвене везе са отаџбином. Изгнаници могу да обављају корисне пословне и политичке контакте чак и кад не плаћају порезе.
- *Домаћа база за дијаспору.* Дијаспора пружа окружење за корисне комерцијалне везе широм света. Имати чак малену територију са обележјима суверености (као могућност издавања пасоша) чини живот знатно лакшим за људе у дијаспори. Интернет олакшава личне везе и континуални приступ домаћој култури појединца.
- *Одржавање интернационалних асоцијација да би се остварила безбедност, економске и кооперативне везе које су раније уживале само велике државе.* Исланд одржава јединствену културу и језик у успешном грађанском друштву са популацијом од само 270.000 људи. Као таква, изгледа попут рекламе за способности за живот веома малих држава. Није уопште јасно, међутим, да ли би била просперитетна, безбедна и независна, да није њеног чланства у НАТО-у, Европској економској области и Нордијском савету.
- *Позитивни самоафирмишући идентитети.* Многе митске приповеди обојене су верским националним и етничким идентитетом. Израел има једноставну и ефикасну причу дату у реченицама као што су: "Чуј, о Израеле, Господ твој Бог, Он је Тај", и "Ништа више". Политичким ентитетима који немају етничку или религиозну кохезију потребна је суптилна и једнако примамљива приповест. Нације које изгубе способност да одржавају позитивну нарацију, с друге стране, губе ко-

херентност и идентитет, и тиме добровољну подршку грађана. У новом окружењу, такве нације ће увидети да је тешко одржавати економске основе, спроводити регулативу, или бранити своје грађане.

У савременом свету, доминираће грађанске државе које су способне да стварају суштински добровољно пристајање од стране својих популација. Темељне вредности које грађанске државе обезбеђују грађанима - принципи, идентитет и осећај заједништва - јесу фундаментално неописиве ствари које, за разлику од економских аспеката суверенитета, не могу поста-ти роба на светској пијаци.

Такве цивилне државе вероватно неће бити способне (или неће желети) да оснују или одржавају организације великих подручја са уско интегрисаним популацијама које генеришу консензус за плаћање и расподелу државно обезбеђених и државно посредованих бенефиција које троше високе (33 до 60 процената) НДП-а. Смањивање, децентрализација и у неким случајевима уништење економских држава, ојачаће грађанске државе подстицањем и тражењем новијих, флексибилнијих и мање централизованих механизма који омогућују активности великих размера.

Да ли економска подручја великих размера, попут ЕУ, нуде потенцијално решење непогодности економске државе? До мере у којој се такве уније концентришу на позитивна постигнућа одговор је изричито да. ЕУ је имала успеха у промовисању слободног кретања људи, капитала и идеја кроз своје унутарње подручје, олакшавајући сарадњу у подручјима где тежње становништва дозвољавају већу сарадњу између сличних култура. Унија која би тражила да створи заједнички економски, информатички, и животни простор за грађане припаднике нација-чланица, могла би да буде од користи.

Али, када је ЕУ почела да диктира социјалну политику својих држава-чланица, настојећи (донекле успешно) да релоцира извршну моћ са националних тела под демократским надзором ка ненадзираним телима Уније дајући велике међу-регионалне новчане помоћи да би се куповала сагласност, то не само да није било позитивно решење, већ постаје нови тип проблема по себи. ЕУ је за интернационалне кооперативне организације постала оно што је економска држава била за државу-нацију. Покушавајући да постане економска држава на широј скали, ЕУ је увећала бирократију, планирање одозго на доле и интервенционизам.

При том је, заменила неке од баријера којима су мале државе покушавале да се изолују од економске стварности, новим, општим мерама још скривенијих нетржишних баријера, нарочито у области ригидних и скупих стандарда, као и програма новчане помоћи који на крају крајева имају узалудан учинак у светској економији. Покушавајући да одржи већ пренапрегнута овлашћења и политички и социјални модел заснован на ономе што се зове *dirigisme*, ЕУ ће се наћи под повећаним притиском у долазећој декади управо због ових структурних слабости, погоршавајући растућу демографску кризу.

Усион Комонвелџа мреже

У расправама о светским променама и њиховим ефектима, чини се да су произашле две школе мишљења. Једна је суморна и апокалиптична визија мноштва малих, суштински неповезаних државица ангажованих у наизменичним сукобима и конфронтацијама ниског нивоа, што подсећа на Хобсов "рат свих против свију". То је визија неколико богатих Сингапура и много сиромашних, конфликтима раздираних Косова. Ова визија се огледа у политичким делима као што су *Долазећа анархија* Роберта Д. Каплана, и у замишљеним световима футуристичке фикције као што је *Дијамантско доба* Нила Стивенсона.

Друга би могла да се опише као "Један свет путем Интернета", визија повећане комуникације (са енглеским као универзалним језиком), кооперацијом у свим правцима и умрежавањем у светским размерама. Његове присталице као што су сајберфутуристи из часописа *Wired*, замишљају да ће смањењем трошкова трансакције кооперације на уједначени ниво широм света, то омогућити било којој особи, да сарађује са било којом другом особом, гдегод се она налазила.

У неким верзијама, мање футуристички и мање либертерски, али типичније за хегелијанско-кантовске интернационалисте, то води до визије светског руковођења и до ширења интеграције у регионалне транснационалне организације, као што су Европска Унија и НАФТА, упоредо са једнонаменским структурама на светском нивоу, као што је Светска трговинска организација, које на исходишту израњају у модус светског руковођења.

Ако прва визија води до неколико Сингапура и много Косова, друга ће, сматра се, изродити мултикултуралну "Златну еру", над којом добронамерно председавају просвећене Ује-

дињене нације и њени унутарњи органи¹. Ниједна визија вероватно неће бити потпуно реализована. Слом старих структура не мора, и вероватно се неће у бескрај настављати. Ако би требало да опстане, постојећа подела националних заједница би резултирала у неразлучивој и искљученом мноштву све мањих држава-нација или, поштеније речено, племенских држава. Растакање СССР-а и СФРЈ показује каква људска цена таквих процеса може да буде.

Слично томе, постоји битна граница у изгледима било које форме универзалног или глобалног руковођења у блиској будућности. Треба само погледати на неефикасност Уједињених нација у суочавању са многим глобалним проблемима, да би се схватиле границе овог приступа.

Између старе заједнице која означава границе олакшане сарадње, посебно државе-нације, и удаљене (и можда химерички) бљештаве визије универзалне цивилизације, мора се уметнути средишњи облик: група сличних, али не идентичних, друштава, која деле много заједничких особености, а у оквиру којих друштвена сарадња значи значајно ниже трошкове трансакције него без тог друштвеног оквира. Овај настајући ентитет је умрежена цивилизација - нова цивилизацијска форма која су мреже омогућиле да постоји.

Узмите у обзир видљиве ефекте тренутне фазе научно технолошких револуција: Интернет, комуникациони сателит и оптички кабл високе пропусне моћи, брз, јефтин интерконтинентални ваздушни превоз и све остало. Чак и данас, ова средства су довела географски удаљена подручја у непосредну блискост за различите сврхе. Убрзање текућих технолошких и економских трендова ће учинити ову "удаљену близину" чак још значајнијом. Сарадња у свим подручјима - економској, образовној, политичкој - постаје релативно лакша са даљине. Али, како старе природне баријере трговини и комуникацији - планински венци, пространи океани и остале природне баријере више не морају да буду границе, следећи најзначајнији ред препрека остаје - разлике у језицима, обичајима, правним си-

1 Универталисти се деле на оптимистичније либертерске интернационалисте - као што је Волтер Ристон или Кеничи Охмае, који виде глобализацију " *tous azimuts*" као неизбежни производ социјалне еволуције - и на оне који виде овај свет као циљ који треба да се наметне. Ови потоњи (укључујући већину проевропских теоретичара, као што је Чарлс Купчан, Вил Хатон и Јирген Хабермас) су категоризовани као *транснационални прогресисти* од стране научника Хадсон института Џона Фонтеа.

стемима, религији, и другим значајним вредностима, и нарочито у друштвеном одношењу, попут поверења.

Мрежна цивилизација је примарно повезана линијама културне блискости: група нација које деле језик, обичаје, правне системе, религије и друге значајне вредности и, најспецифичније, карактеристике узајамног поверења. Понекад се тврдило да ће глобално усвајање енглеског језика укинути трансакционе трошкове сарадње међу цивилизацијама, или ће то учинити аутоматски превод. Иако су оба феномена реална, мало је вероватно да ће имати очекивани ефекат, јер је управо неизрецива мрежа претпоставки, иза формалних речи она која ствара баријере сарадњи. "Ми морамо да се прилагодимо" има различиту нијансу у пословном разговору у месту Лима, у Охају, од оног у Лими у Перуу.

С друге стране, досад нечувена брзина, ниска цена и лакоћа коришћења модерних телекомуникација, нарочито Интернета и WWW-а, уплиће културно сродна друштва у оно што брзо постаје један културни артефакт и надаље подељен многим различитим линијама. Размотрите, на пример, промене у јавним расправама на енглеском говорном подручју за време Заливског рата и балканских интервенција средином деведесетих. Расправе о Заливском рату су вођене у неодољивом традиционалном стилу двадесетог века, нешто убрзане сателитском телевизијом. То јест, Америка, Британија и остале нације су биле сведоци дебате њихових традиционалних политичких елита у законодавству, медијима и академским круговима. Амерички медији су, међутим, анализирали, резимирали, и потом представили свој резиме "британског мишљења" о тој ствари. Британски медији су, исто тако, сажели своје мишљење о америчкој дебати и приказали га код куће.

Током балканске кризе, Американци су имали могућност да прате дугу серију британске парламентарне дебате директно на кабловској телевизији. Умножавање кабловских сервиса и кабловских канала, нарочито оних посвећених у потпуности вестима и политици, одједном су омогућили милионима Американаца да прате дебату која би раније била помно праћена на том нивоу детаљности од само неколико стотина, или највише хиљаду, дипломата и академских посленика. Иако се брзина којом су се догађаји одвијали била много бржа, амерички и британски учесници у дебатама говорили су исто толико узајамно и из својих националних заједница, као што су Атињани или Коринћани чинили 22 столећа раније.

До рата у Ираку, раст Интернета и сличних феномена као што су веб-дневници (Web logs) (индивидуално произвођени вебдневници који су допуњавани дневно, или чак из сата у сат, са директним линковима ка другим "логовима"), створили су ситуацију у којој се политичка дебата стварно одвијала подједнако широм енглеског подручја, без интервенцијског посредовања културних и политичких елита. То је била дебата омеђена првенствено политичким ставовима, више него по националности. У ствари, про- и антиратно мишљење, често су образлагани од стране групе "богова", од којих је сваки чинио део сарадничких настојања која се протежу од Лондона до Сиднеја. Због директног контакта преко Мреже, и индиректним ефектом излагања традиционалних медија критици као и невиђеном допуном обима, нивоа и интензитета, политичка дебата о рату у Ираку је произвела невероватан степен растакања посредовања и укључености најшире публике. Ово искуство обећава да постане кључни образац за будуће репортаже и дебату.

Све индикације сугеришу да ће се ови обрасци пре интензивирати него смањити. Мрежне цивилизације се чине као следећи корак у ширењу простора грађанског друштва, које је током времена само себе створило, од локалних и регионалних мрежа комерцијалне, интелектуалне и грађанске сарадње, до мрежа националних размера.

Индустријска револуција је омогућила интерконтинентално спајање држава-нација. Информатичка револуција нуди могућност повезивања грађанских друштава на интерглобалној - мада не универзално обухватној - скали. Таква је мрежна цивилизација. Она не пропушта да позове да за њом крену политички и економски облици, да би се прилагодили њеним ефектима. Мрежни Комонвелт је покушај да се именује еквивалентни облик за мрежну цивилизацију и да се идентификују њени настајући претходници у постојећим институцијама. Као што је етничка нација била сиров материјал из којег је класична држава-нација саграђена, мрежна цивилизација је сиров материјал од којег се гради Мрежни Комонвелт.

Све ово олакшава кретање људи, добара и услуга преко граница, подстичући и јачајући сродне културе (елитне и народне) и искуства - на пример, заједничке публикације које читају припадници свих нација поједине мрежне цивилизације. Заузврат, то полаже темеље за већу институционалну сарадњу (у облику заједничких тржишта, безбедоносних савеза и заједничких научних и технолошких пројеката). Мрежни Комон-

велт би суделовао на затеченим облицима транзиционе сарадње и тиме појачао везе међу постојећим информацијски оријентисаним линијама лингвистичког и културног афинитета. Та улога би била дефинисана блиским трговинским везама, војном сарадњом и разменом обавештајних података међу конститутивним државама, као и високим степеном токова унутар мреже миграција и инвестиција. Међутим, Мрежни Комонвелт није држава-нација историјског типа. То уопште није држава, иако има потенцијала да понуди алтернативна средства за испуњавање неких традиционалних функција економских држава. То је средство повезивања мањих политичких заједница тако да могу да се суочавају са заједничким проблемима. То је начин да се пружи прилика њиховим чланицама - шансе које мали, независни суверенитети сами не могу да пруже, и за које економске државе и империје изнуђују превисоку цену. Притом је појављивање Мрежног Комонвелта као потенцијалног облика политичке, друштвене и економске организације условљено трима настајућим процесима.

Прво, основа светске економије је промена од производње ка информацији коју дефинишу - идеје и информациони производи, као и људски умови и вештине које они поседују. Као што је пољопривреда остала важна у машинско доба, производња (и пољопривреда) ће остати важни у ери информатичке револуције - али управљање производњом ће доћи са владањем информацијом, јер је и знање пољопривреде прешло на оне који су владали машинама. И, као што је војна доминација прешла на оне силе које су водиле у индустријализацији, тако ће будућа војна надмоћ припасти онима који најбоље овладају информационом технологијом.

Друго, физички простор више није најзначајнији фактор у политичкој асоцијацији. Културни простор јесте. Шта је резултат ове промене? У Интернетом-посредованој економији где је информација главни продукт, Лондон, Торонто, Лос Анђелес, Кејптаун и Сиднеј су врата до врата једни од других - док су Лондон и Париз, Торонто и Монреал, Лос Анђелес и Пекинг, Сиднеј и Џакарта, сви раздвојени зидом различитих (културних) визија и претпоставки.

Најзад, уколико се повећа сложеност сарадња је у пројекцији са комуникацијом. Смислена, темељна и успешна сарадња је најлакше испуњена међу онима који могу да комуницирају најдубље и са највише јасноће - наиме, онима који деле језик, скуп политичких претпоставки, или заједничке моралне идеје. Свакако, суштинска мултинационална и мултикултурна

сарадња се одвија у пословним, научним и политичким круговима, али кадгод су жаришта сарадње била набијена информацијама (као што је производња софтвера или филмова), то је било међу компанијама које имају корене у истим језичким заједницама.

Све у свему, брзе, јефтине, светске комуникације, уз доступан авионски саобраћај на веће даљине, стварају нову топологију политичког простора. У овој новој околини, физичка блискост више није најзначајнији фактор, ни у трговини, нити у пројекцији моћи. У комбинацији са овим су политички аранжмани, попут споразума о слободној трговини и миграционе нагодбе које људима омогућују да путују, посећују, студирају, или раде слободно изван своје матичне земље. Ово води транзицију од организација по линијама географске близине, до структура организованих првенствено дуж цивилизацијских линија. Даљи подстицај развијању Мрежног Комонвелта су перспективне користи без оних трошкова које су економске државе историјски наметале појединцима и друштву.

Израњајућа Англосфера

Пошто су Британија, и САД после ње, искусиле индустријску револуцију и политичку модерност релативно рано, нације у којима се говори енглески су тежиле да буду на челу социјалне, политичке и економске еволуције и да развију снажно грађанска друштва. Позиција Сједињених Држава у информатичкој револуцији и настанку Интернета продужиле су ову тенденцију. Тако је постало могуће да се структуре Мрежног Комонвелта најпре почну формирати у свету у коме се говори енглески. Неки процеси до данас говоре да се ово доиста дешава.

Интерно, Англосфера већ испоставља склопове мрежних цивилизацијских веза које би могле да постану претходнице у расцвету Мрежног Комонвелта. Публикације као што су *Фајненшел Тајмс* и *Економист*, на пример, ефективно служе целој мрежној цивилизацији у којој се говори енглески, не само британски базираном бирачком телу. Може се говорити о настајућој англосферској забавној индустрији, заснованој на растућој сарадњи аустралијских, америчких и британских режисера и глумаца (и коришћењу Новог Зеланда као локације за снимање), где се финални производ показује на платнима од Канбере и Чикага, до Кембриџа. Већ сада, велики део страних директних инвестиција - данас важнија мера економске инте-

грације него трговина физичком робом - у свим земљама енглеског језика је из других земаља где се говори енглески. Везе умрежених цивилизација су помогле у рађању серије заједничких институција. Блиска војна сарадња између Сједињених Држава и Уједињеног Краљевства, још једном приказана у скорошњем рату у Ираку, положила је темеље светском временски најдужем и најуспешнијем савезу, НАТО-у. Слично томе, АНЗУС веже англосферске нације Пацифика у међусобни одбрамбени пакт. Други институционални примери настајуће англосфере укључују САД-УК- схему размене обавештајних информација и блиску сарадњу између америчких и британских обавештајних служби; затим, организације које садрже значајан, али непотпун скуп нација које говоре енглески, као што је Комонвелт нација; и најзад, велики број регионалних облика сарађујућих институција, које углавном повезују три главна пара земаља у којима се говори енглески (Сједињене Државе и Канада, Уједињено Краљевство и Република Ирска, и Аустралија и Нови Зеланд). Све у свему, постоји значајан број британских и америчких активности и значајних аранжмана унутар-комонвелтских институција.

Сарађујуће институције САД и Канаде су од нарочитог интереса, зато што постижу врло висок степен сарадње, а притом су засноване на строгом разумевању националног суверенитета. За разлику од европског случаја, нема главног споразума о америчко-канадској интеграцији који би се залагао за " све ближу унију": ни џексонјански Американци, ни канадски националисти не би толерисали било какву претњу, коликогод латентна била, некакве трајне предаје суверенитета. Ипак, америчко-канадски Споразум о слободној трговини (и његов шире фокусирани наследник НАФТА) као и НОРАД у одбрамбеном свету, су изразито успешни примери међународне сарадње.

Један очигледни пут за даље развијање англосферских веза био би проширивање НАФТА-е на Аустралију и Нови Зеланд, потез који се већ разматра међу креаторима политике. Други би био да се обелодане постојећи аранжмани САД-Велика Британија о размени обавештајних информација (који тренутно још нису формално признати) у облику јавне међусобне испомоћи и трајне формалне организације. Такав корак би могао да помогне у демонстрирању транспарентног механизма надгледања за контроверзне елементе, као што је систем за пресретање података *Ешелон*.

Добродошлица Уједињеном Краљевству и, у неким подручјима, Републици Ирској, у организације засноване на арматури америчко-канадске сарадње, вероватно ће зависити од даљег тока европске интеграције. Вашингтонско-лондонска економска и безбедносна веза је кључна веза Англосфере, у економском и у војном домену. Ако би се проценио на динамичној скали предвидљивих трендова у информатичкој револуцији, потенцијал за још ближу британско-америчку економску интеграцију је пресудан.

То је уједно и питање равнотеже. Англосферски Мрежни Комонвелт без Уједињеног Краљевства преваходно значи да су у питању Сједињене Државе са привесцима. Са Уједињеним краљевством, и нарочито финансијским способностима Лондона, унутрашње англосферске везе нису толико једностране. Ипак, због турбуленције која је вероватна у европским везама током следеће деценије због њених убрзавајућих демографских, фискалних и структурних питања, флексибилна Европа која је отворенија према британско-англосферским везама је изгледнија алтернатива. Чак и данас, после деценија британског чланства у Европској Унији, постоји велики јаз између Британије и континенталне Европе у понашању према Америци. Не само да се ово било манифестовало у рату у Ираку, већ се на општем нивоу два пута више Британаца изјаснило да се осећа ближим САД него континенталним суседима. Скорашње истраживање јавног мњења *Економист*-а, значајног про-ЕУ часописа, показало је да се више Британаца осећало представљеним америчком него ЕУ заставом, а знатно више њих идентификовало се са Сједињеним Државама, него са Европом као највероватнијим извором помоћи Британији.

Англосферски Мрежни Комонвелт би могао настати из серије паралелних, преклапајућих и неексклузивних сарађујућих организација. Од свих англосферских нација не би се очекивало да буду укључене у сва питања. Ирска би, на пример, вероватно пронашла интерес у економским и миграционим питањима, али вероватно не би учествовала у активностима везаним за одбрану. Ни строг лингвистичко-културни тест не би требало да буде употребљен да аутоматски искључи одређену нацију, ако би њена сарадња била иначе корисна. Питање да ли је нека нација члан одређене мрежне цивилизације, у многим случајевима је питање расправе за коју не постоји аутоматски одговор. Ни Индија, Јужна Африка, па ни Канада, нису државе у којима се у потпуности говори енглески, али су

све оне значајни чланови Англосфере. Још више, Индија је део Англосфере, чак иако се у њој не говори пре свега енглески. Али опет њено пупеће савезништво са Сједињеним Државама је олакшано и чињеницом њене енглески говореће елите и, још посебније, британског "карактера" и традиције њених оружаних снага.

Отуда је вероватно корисније да се мрежне цивилизације дефинишу инклузивно, него ексклузивно: значајан део популације који говори енглески, одређени степен институционалне склоности ка Англосфери, путем легалне или владине праксе, чине се валидним да укључи једну нацију у ширу дефиницију Англосфере, и тиме покажу да би та нација могла корисно да учествује у неким од њених сарађујућих институција, укључујући и настајући Мрежни Комонвелт.

Какве сфере могу да следе?

Што се више удео међународне трговине помера од природних ресурса, пољопривредних производа, производних и нискотехнолошких израђених добара, ка информатичким производима и услугама које се испоручују преко Интернета, све више токова трговине и сарадње ће ићи дуж лингвистичко-културних линија него дуж географских. Ово је истина која се не односи само на Англосферу. Слично њој, појачан је тренд трговине информација на шпанском језику (нарочито у електронској забави) тако да тече без икаквих прекида кроз оно што би се могло назвати "Хиспаносфера": еластични ентитет који укључује Лос Анђелес и Мајами, као и Мадрид, Мексико Сити и Буенос Аирес².

Заиста, свет који говори шпански је још један главни кандидат за стварање таквог Мрежног Комонвелта у скорој будућности. Информациони производи на шпанском језику (не само књиге и часописи, већ и телевизијски програми и филмови) лете слободно преко граница. Литература на шпанском језику се чита преко националних граница, и нешто као панхиспаносферски интелектуални дијалог већ постоји. Интернет свет на шпанском језику касни у односу на свет Англосфере, због очигледних економских разлога, али се слични трендови могу уочити и унутар тог света.

2 Дарин Мак Маон је то дискутовао у "Друга трансатлантска веза: Размишљања о једној Хиспаносфери" за *Студијску групу о Америци и Западу*, Истраживачког института за спољну политику, 20. октобра 2003.

У економском домену, шпанске компаније су одиграле значајну улогу у модернизацији латиноамеричких економија током деведесетих и од њих се може очекивати да одиграју сличну улогу у будућности. Шпанија је сада спремна да буде главни светски инвеститор у Латинској Америци. Ово је нови феномен, јер се од независности Латинска Америка окретала Француској, Британији и Америци као страним економским актерима. Вероватно је да ће се то наставити, или можда убрзати, у зависности и од тога да ли ће структурна еволуција Европске Уније почети да ствара препреке хиспаносферској економској сарадњи.

Имајући у виду и њену демографску снагу, Хиспаносфера би могла да настане као још једна мрежна цивилизација. Иако је до сада било релативно мало труда у стварању формалних институција, пре свега због постојећих унутар хиспаносферских ривалитета, културна и економска сфера нуде очигледну прилику за почетак - и постоје предлози да се постојећи годишњи Ибероамерички самит претвори у сталнији форум. Шпанија ће, додатно попут Британије, можда морати да одлучи до које мере европским везама може да дозволи да ограничавају њену способност да сарађује са својим преокеанским лингвистичким сународницима. Обе могу да увиде да је лабавија дефиниција европског пројекта привлачна као последица. Доиста, за Шпанију би слободније кретање људи из Латинске Америке могло да представља погодније решење њеном делу европских демографских изазова, него њен тренутни курс акције - зависност од прилива емиграционе радне снаге из Северне Африке.

Са евентуално настајућом Хиспаносфером, Француска подржава значајан подухват - *La Francophonie* - за панфранцуске односе који би могли да послуже као језгро за франкофонски Мрежни Комонвелт. И на крају, јачајуће блиске везе између Бразила и бивших португалских држава у Африци предсказују могућни развој Лусосфере. Такве везе биле би средство које је ван оквира других економских веза Португала.

Да ли би Мрежни Комонвелт могао да побољша прилике у којим се етничке популације преливају преко међународних граница? Комонвелт независних држава - и сада Путинов актуелни програм за заједнички економски простор који укључује Белорусију, Украјину и Казахстан - остаје сумњив, попут коња иза кога се ловац прикрада ловини, за обновљени Совјетски Савез, или обновљено Руско Царство. Слично томе, кинески интерес у Тајвану и Кинезима настањеним државама као што је Сингапур, као и турске амбиције у туркофонским земљама

Централне Азије, такође се примају са подозрењем. У сваком случају, приступ преко Мрежног Комонвелта могао би да пружи могућност за ове амбиције, али без суштинског представљања проблема који би било који напор државног грађења или инкорпорисања изазвао.

Да ли сама Европска Унија може да се сматра за Мрежни Комонвелт? Она је докинула државне монополе, отворила заштићена тржишта и знатно повећала слободу просечног Европљанина да путује, станује, ради и такмичи се широм њене територије. Најважније, послужила је уздизању многих својих политички маргиналнијих чланица, попут Шпаније или Грчке, даље од одметања у диктатуру - стварајући тиме подстрек за нестабилан Медитеран, централне и источноевропске демократије да се придруже. Али, одговор је не. Тешко је замислити веома широку Унију, сада остварену приступом централних и источно-европских држава, чак успешно реплицирајући ступањ интеграције Француске и Немачке, од Азорских острва до предграђа Санкт-Петербурга. Неразрешиви проблеми у дефинисању "заједничке европске културе", која би укључила све државе-чланице Уније, али искључила Америку и Аустралоазију, чине идеју шире европске државе, или "Европског Мрежног Комонвелта" веома проблематичном.

Оно што је вероватније је то да ће током времена изронити јесте структура Европске уније која омогућује својим државама-чланицама да развију везе Мрежног Комонвелта са њиховим неевропским цивилизацијским партнерима. Највероватнији аранжман - да брутално упростимо - јесте Европа "променљиве геометрије", са чврстом федерацијом и са Рајнским државама (груписаним око француско-немачког језгра) много лабавије повезаних са четири историјски "искључива" подручја: Британска острва, Иберија, Скандинавија и Источно-централна Европа. Ниједно од ових подручја, из разних разлога, није никад искусило сав шарм колберовске државе и свака задржава отпорност према имплементирању таквих институција на широј скали. Било да је чврста федерација, или шире, лабаво повезано трговинско подручје, носи име Европска Унија и таксономска је доскочица.

Алтернативе свейском владању

Еволуциони конзервативизам показује да је организовање уско повезаних суверених нација у лабаву и флексибилну структуру јефтинији начин од организовања ригидних унија широких размера. Еволуција политичких форми због тога фа-

воризује Мрежни Комонвелт. Ово је већ демонстрирано судбином предлога као што је онај писца Кларенса Стрејта касних четрдесетих да се оснује *Ајланијска Унија*, трајна федерална унија атлантских демократија. Иако је ова идеја имала потенцијалних предности покренула је и велики број реалних проблема, међу којима су се многи појавили у процесу градње Европске Уније. Скоро све користи предложене Атлантске Уније могле су да буду, и у ствари су касније биле, постигнуте мање радикалним механизмима зато што нису наметнули трошкове, нити су наилазили на отпор којим је федерална унија претила. Многи од ових алтернативних механизма су исте институције које обећавају да буду жиле Мрежног Комонвелта: споразуми слободне трговине, савезничке структуре и кооперативне организације.

Како се приходи од сакупљања пореза (приходи, капитал и опорезивање продаје) смањују, економске државе које су некад извлачиле директне бенефиције из њихове широке скале, наћи ће такве бенефиције све недостижнијим. Ипак, добити за организације великих размера опстају. Оне укључују мобилност продуктивних људи преко широких подручја и кооперативно опредељење за сврхе научног и одбрамбеног истраживања. Ове добити се могу јефтиније реализовати кроз аранжмане Мрежног Комонвелта, него одржавањем широке скале економских држава или настојањем да се оформе чисто економске уније. Предлог да се оформи аранжман слободне трговине између НАФТА и ЕУ (недавно дат од стране британског министра финансија Гордона Брауна) је добар уколико може да даје ефекте. Али, морају такође да се остварују нови видови заједничког економског простора како би се олакшала сарадња у софтверу, медијима, финансијским услугама и другим информацијама од високе вредности међу земљама које су информациони суседи. НАФТА, ЕЕА и предложена НАФТА-ЕУ веза, могу у будућности да имају већу вредност као средства повезивања различитих Мрежних Комонвелта, него као потенцијални Комонвелти по себи. Права вокација НАФТА-е може да буде повезивање домовина Шекспира и Сервантеса, пре него да служи као средство одобравања продаје јефтинијег парадаја у америчким супермаркетима.

Уместо проблематичних шема универзалног транснационалног управљања, придружених комонвелта, ефикасније постизање различитијих скромних циљева могло би да буде преовлађујући политички вид међународне организације у XXI веку.

Француски економист Мишел Албер, био је у праву када је повукао црту велике капиталистичке поделе не дуж Атлантика, већ низ енглески Канал, између "Нео-американаца" и "Рајнског модела". Иако је његова подела била између колективистичког корпоратизма континенталне Европе и англоамеричког индивидуализма, она је била и културно утемељена. Амбиција господина Блера да буде "мост између Америке и Европе" је апсурдна. Он је "Американац" који води државу која можда није 51. држава, али је вековима била део старе конфедерације. Та конфедерација је можда била прекинута у 18. веку, али је и после тог прекида из ње извлачила средства за издржавање, размењивала људство, идеје и безбедност.

Британци још увек чине највећу годишњу квоту легалних емиграната у Америци. Око 35.000 Американаца живи у Лондону и 35.000 Британаца живи у Њујорку. Ова два најдинамичнија светска града су сијамски близанци. Њихове економије зависе од истих индустрија финансија и доколице, уздижу се и падају заједно и углавном су независни од својих залеђа. Обе су глобални магнети за људе. Похлепа Њујорка је похлепа Лондона; уметност Лондона је уметност Њујорка.

"Не дешава ми се да укључим радиостаницу, а да не чујем амерички глас. Британија и Америка уживају заједнички избор романописаца, писаца позоришних комада, архитеката и музичара. Док сам учествовао у додели Букерове награде пре три године, схватио сам да је идеја о издвајању аутора рођених у Америци, апсурдна. Енглеска литература је књижевност глобалне дијаспоре. Данашњи најдинамичнији облик уметности, филм, зависи од једног трансатланског базена талената, као и већи део популарне забаве... Континентална Европа, колико год богата била, могла би да буде и на другој планети".

Сејмон Џенкинс, Лондонски Тајмс, 19. новембар 2003.

